

A VITEN SPRÅK

Slik så
engelsk ut
for 1000
år siden

Vikingene ga engelskmennene mange nye ord, men de var langt fra de eneste utlendingene som formet det engelske språket.
FOTO: NTB SCANPIX

«Ic ascie þe, hæfst þu

Kristin Bech
første-
amanuensis
i engelsk språk,
Universitetet
i Oslo

Noen er bekymret for at det er for mange engelske ord i norsk språk. Men visste du at engelsk selv har gjennomgått store forandringer? Det har ikke alltid gått rolig for seg.

Ic ascie þe, hwæt hæfst þu weorkes? Ser dette uforståelig ut? Det er faktisk engelsk, slik det så ut for 1000 år siden. Det betyr «jeg spør deg, hva har du for arbeid?»

Hvis du ser litt nøyer på ordene, kan du gjenkjenne de fleste av dem i dagens engelsk. *Ic* er *I*, *ascie* er *ask*, *hwæt* er *what*, *hæfst* er *have* og *weorkes* er *work*. Det har skjedd mye med engelsk gjennom historien, og det har til dels å gjøre med at språket befant seg på en grønn og fristende øy som til stadighet ble invadert.

Romerne kommer ... og drar

Britannia var først en romersk provins i 400 år, og kelterne, som var der fra før og snakket keltiske språk, måtte i tillegg lære seg romernes latin.

Men det vestromerske riket fikk etter hvert store problemer, og de militære troppene måtte trå til lenger sør. Dermed var kysten klar for invasjon av stammer fra andre siden av Nordsjøen - anglerne og sakserne. Angelsakserne brakte med seg det som ble forløperen til det engelske språket.

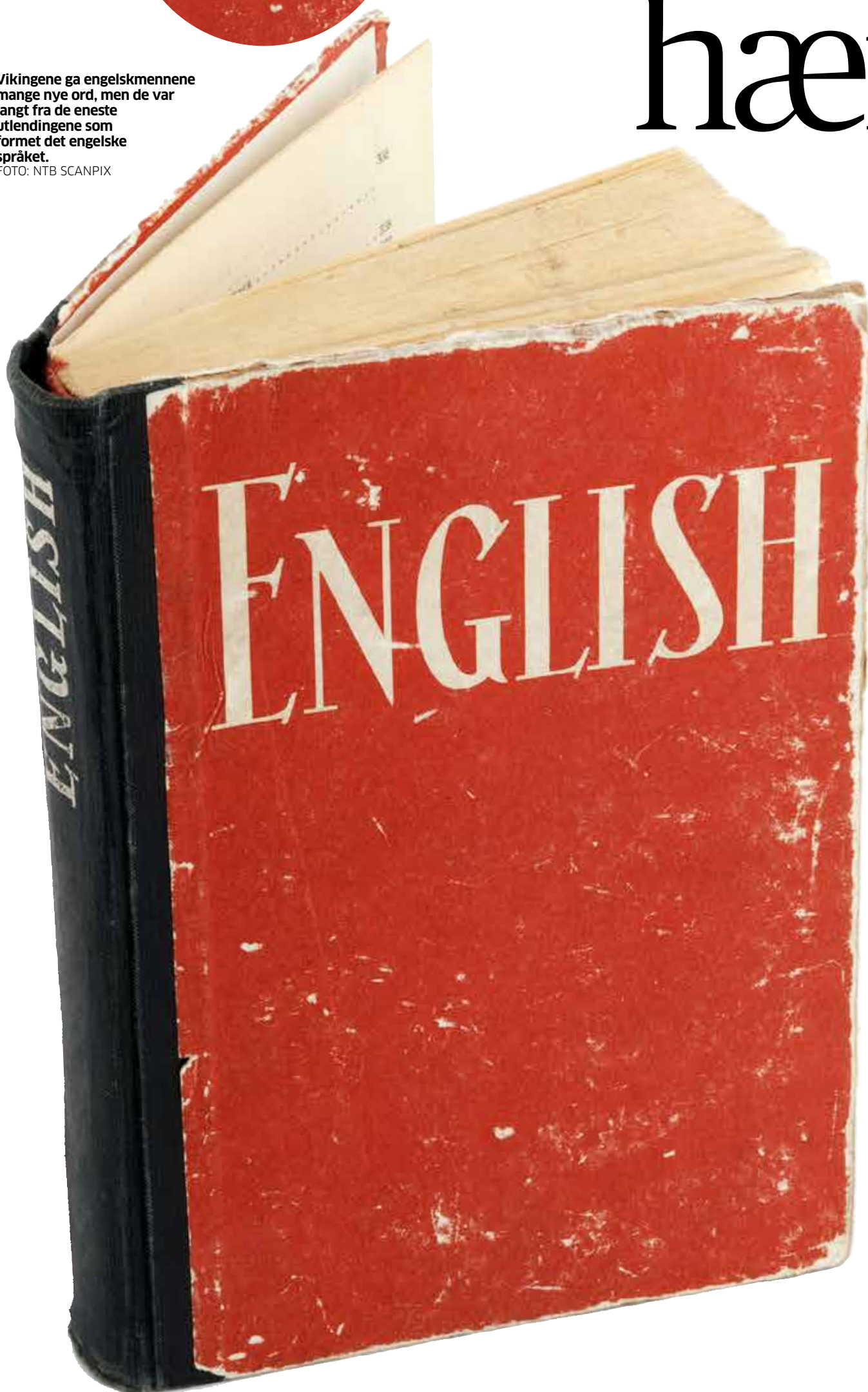
Glitter - et ord som kom fra vikingene

Angelsakserne blomstret i det nye landet. Kristendommen ble innført, og et godt utdanningssystem vokste frem. De lærte snakket engelsk og skrev latin, og alt var vel og bra - inntil vikingene kom.

Barbarene fra nord raidet og plyndret og brente og tilegnet seg land. Heldigvis klarte kong Alfred den store å forhindre at de tok hele landet. Men klostrene var ødelagte, og latinnivået elendig.

Kong Alfred fant da ut at folkemålet engelsk like godt kunne brukes som skriftspråk også, istedenfor latin, og det er taktet være ham at vi i dag kan glede oss over mange tekster på det som kalles gammelengelsk. Så hvis vi er i det velvilige hjørnet, kan vi kanskje si at vikingene gjorde engelsken en tjeneste.

Som en mager kompensasjon for all plyndringen brakte vikingene med seg

Vil du bli Viten-forfatter?

Vi søker forskere og akademikere innen alle fagfelt som vil skrive om egen forskning eller formidle aktuelt vitenskapsstoff.

Kontakt Vibeke Buan,
vibeke.buan@aftenposten.no

hwæt weorkes?»

(«Jeg spør deg,
hva har du for arbeid?»)

nye ord til engelsk. I tillegg til ord som *berserk*, *ill*, *muggy*, *rotten*, *slaughter* og *die*, kom det inn mer dagligdagse ord som *sister*, *window*, *egg* og, av alle ting, *glitter*!

Krig, kunst, mat og mote

I 1066 var England på nytt truet. Det oppsto nemlig krangel om hvem som skulle bli konge. Striden sto mellom den mektige Harold Godwinson og den franske hertugen Vilhelm av Normandie. I tillegg mente den norske kong Harald Hardråde seg berettiget til den engelske tronen.

Harald ble drept av Harold i slaget ved Stamford Bridge, og Harold ble drept av Vilhelm i slaget ved Hastings. England hadde plutselig fransk konge, fransk adel og fransk som offisielt språk. Dette varte i rundt 300 år, inntil engelsk igjen vant terreng.

Men nå hadde det kommet tusenvis av franske ord inn i språket, siden samfunnet i løpet av perioden hadde forandret seg mye.

Låneord fra fransk finnes på alle samfunnsområder – fra krig og kunst til mat og mote. Det er *combat* og *cathedral*, *fashion* og *physician*, *parliament* og *pearl*, *miracle* og *minister*, *empire* og *embroidery*. Engelsk fikk rundt 10.000 ord fra fransk, så det engelske ordforrådet av i dag er praktisk talt en sammensmelting av to språks ordforråd.

38 ulike stavemåter

Engelsk var ellers noe rotete i middelalderen. Man hadde ikke bestemt seg for hvordan språket skulle staves, så det var stort sett fritt frem for hver enkelt å bestemme det selv. For eksempel kunne ordet *which* staves på 38 (!) forskjellige måter i middelengelsk – alt fra *hulche* til *quhich* til *whyche*. Kreativiteten var det lite å si på.

Da trykkkunsten ble innført i 1476, ble det nødvendig å få skikk på stavingen. Men det som var litt uheldig, var at akkurat på den ti-

Fakta

Engelsk som verdensspråk

- I år 1600 ble engelsk snakket av fem millioner mennesker, og de befant seg på De britiske øyer.
- Engelsk er i dag førstespråket til rundt 400 millioner mennesker og snakkes av ytterligere en milliard, enten som andrespråk eller som fremmedspråk.
- Det er ikke lenger bare britisk og amerikansk engelsk som oppfattes som «korrekt» engelsk. På steder som Singapore og India er man stolt over sine varianter av engelsk.

den foregikk det store lydendringer i språket. Dette er en av grunnene til at engelsk staving er så uhandterlig.

Stavemåten ble nemlig fastsatt før de største lydendringene hadde skjedd. Ta *beat* og *beet*, for eksempel. I dag uttales de helt likt, men stavemåten viser at de tidligere hadde forskjellig uttale. Artig for noen, frustrerende for andre.

Dårlig selvtilit

På Shakespeares tid var engelsk ganske likt slik det er i dag. Men engelskmennene hadde litt svak språklig selvtilit på denne tiden. De syntes ikke engelsk var et bra

nok språk for den moderne tiden. De manglet ord. Derfor så de seg nødt til å *berike* (ja, det var ordet de brukte) engelsk med en mengde lån fra latin.

Det ble bråk – puristene likte dårlig de noe omstendelige latinske nykommerne. Men det roet seg etter hvert, og i dag er det mange som setter pris på mulighetene engelsk har til å velge synonymmer fra forskjellige stiltidvarer.

I trioen *ask* – *question* – *interrogate* er det mest dagligdagse ordet engelsk, det litt mer fornemme fra fransk og det lærde fra latin.

Selfier og likes

Engelsk snakkes i dag på alle kontinenter – det har det britiske imperiet og USAs rolle som økonomisk og kulturell supermakt sørget for.

Allerede på midten av 1800-tallet innså norske politikere at engelsk kom til å bli et viktig språk også i Norge, så latin ble etter hvert erstattet av engelsk i skolen. I dag er engelsk en naturlig del av norsk hverdagsliv, noe ikke minst *kidsa* utnytter, med et ungdomsspråk som gladelig og kompetent blander norsk og engelsk. Heller ikke vi som er litt mer opp i årene, kan si oss upåvirket av engelsk. Det er jo tross alt mest vi gamlisen som driver med *selfier* på Facebook for å bygge opp *imaged* vårt, skryte av *hobbyene* våre og få *feedback* fra andre i form av flest mulig *likes*.

Men ta det med ro – det er ikke så ille som det kan virke. Det er bare det at de engelske ordene gjør så mye av seg at det virker som det er så mange av dem. Den engelske språkhistorien kan dessuten lære oss at språklig påvirkning kanskje ikke er så mye å frykte. For hvem er lei seg i dag for at engelsk er som det er?

Artikkelen er basert på boken *Fra englisc til English – et språk blir til* av Kristin Bech.

Hver uke skriver våre Uviten-spaltister om det de mener er mangelfull forskning, flau formidling, kunnskapsløs politikk eller ren fusk.

Enkel matematikk

Uviten

Simen Gaure forsker ved Frisch-senteret

I Norge har vi stadig diverse debatter om skole. Spesielt om matematikk.

En vanlig forestilling mange har, er at de fleste ikke trenger matematikk, spesielt ikke lærere. For man kan klare seg godt uten. I avisen Dagens Næringsliv 8. august kan vi for eksempel lese om at 3 av 4 strøk på kunnskapsministerens matteprøve.

P-matte

Saken er den at kravet for å komme inn på lærerstudiet har økt til gjennomsnittskarakteren 4 i matematikk hvis man har valgt P-matte, altså matematikk i praktisk bruk. Siden det er for få som er kvalifisert, har man innført en annen vei, de som har et gjennomsnitt mellom 3 og 4 fra videregående kan ta et fireukerskurs om sommeren med en avsluttende prøve. Får man 4 på den, er man kvalifisert. Så langt, så vel.

Stryk

Avisoppslaget fremstiller det som et problem at det var 76 prosent stryk, det er nedslående resultater, sier for eksempel Utdanningsforbundet. Det ville det jo definitivt vært om det gjaldt eksamenresultater fra videregående. Men har de som oppfatter det slik, selv forstått noe av statistikk? La oss tenke litt etter.

Samtlige av dem som gikk kurset, hadde altså mellom 3 og 4 fra videregående skole, det var ikke et gjennomsnitt av avgangselevne, men de med under middels prestasjoner i praktisk matematikk. Sagt på en annen måte, 24 prosent av dem som har fått under 4 på videregående, gikk altså opp til 4 etter et kort kurs.

Mer effektivt

Om det forteller oss noe om kurset, er det at det er mer effektivt enn to år med undervisning på videregående. Alternativt forteller det oss at deltagerne på kurset var mer motivert enn da de gikk på skolen.

Flere muligheter

Hvis man virkelig har tatt statistikkfaget innover seg, ser man enda et par muligheter. Disse kandidatene har altså et gjennomsnitt mellom 3 og 4 fra videregående. De har neppe alle sammen ligget stabilt på 3 gjennom hele skoleløpet, noen ganger har de prestert til 4, andre ganger til 3. Men de endte med en tellende karakter under 4, det er derfor de har fått tilbud om forkurset.

Samme resultat

La oss tenke oss at forkurset ikke har noen effekt i det hele tatt. Kandidatene tar prøven, og som de siste tre årene er det litt variasjon. Noen er heldige og får spørsmål om noe de har forstått, eller har en spesielt oppvakt dag, andre er blanke eller litt tunge i hodet den dagen. Siden forkurset ikke har noen effekt, ender gjennomsnittet for kandidatene mellom 3 og 4, slik det var før kurset. Likevel, noen presterer til 4 den dagen og består prøven, noen presterer til 3. Og vi får altså en del som består, selv om i vårt tenkte tilfelle forkurset ikke har noen som helst innvirkning på kunnskapene.

Statistikkfagets ABC

Hva av dette som faktisk har foregått, skal jeg ikke spekulere på, man kan ikke finne ut det bare ved å se på gjennomsnitt og andel som har bestått. Det er ikke slik statistikk virker. Antageligvis er det en blanding av disse tingene, at forkurset virker, godt motiverte studenter og helt vanlig variasjon i prestasjoner. Dette er fra statistikkfagets ABC, slikt som man etter manges mening ikke trenger kunnskap om for å bli en vanlig samfunnsborger som forstår seg på slikt som skrives i avisen.

Vi får håpe og tro at det allmenne kunnskapsnivået i statistikkfaget blir bedre med omleggingen av lærerutdannelsen, men inntil videre får vi vel ta oss av dette ABC-stoffet her i Uviten-spalten.

Uviten-spaltister

Nina Kristiansen, Simen Gaure, Kristian Gundersen og Øyvind Østerud.